

REFERENCES

Bodrov, V. H., Haman, M. V., and Husiev, V. O. *Derzhavne rehuliuvannia innovatsiinoi modernizatsii promyslovoho kompleksu Ukrainy* [State Regulation of Innovation modernization of the industrial complex of Ukraine]. Kyiv: NADU, 2010.

Cherevykov, Ie. L. "Metodychni pidkhody do otsinky efektyvnosti derzhavnoi finansovoi pidtrymky innovatsiinoi diialnosti" [Methodological approaches to assessing the effectiveness of public financial support for innovation]. *Finansy Ukrainy*, no. 3 (2012): 60.

Hrechak, A. P. *Innovatsiinyi rozvytok lehkoi promyslovosti Ukrainy* [Innovative development of light industry of Ukraine]. Kyiv: Kyiv. nats. un-t tekhnolohii ta dyzainu, 2004.

Kovalenko, L. O., and Tovstyzhenko, O. V. *Peredumovy formuvannia natsionalnoi innovatsiinoi systemy ta stratehii ii rozvytku* [Pre-

requisites for the formation of the national innovation system and its development strategy]. Chernykhov: ChHYEU, 2009.

"Statystychna informatsiia" [Statistical information]. <http://www.ukrlegprom.org.ua/>

Sirenko, K. Yu. "Peredumovy vprovadzhennia innovatsiinoi modeli rozvytku lehkoi promyslovosti v Ukraini" [Prerequisites for implementing an innovative model of light industry in Ukraine]. *Aktualni problemy implementatsii innovatsiino-orientovanoi modeli rozvytku natsionalnoi ekonomiky*. Chernihiv: ChDIEU, 2012. 58-60.

"Statystychna informatsiia" [Statistical information]. <http://www.ukrlegprom.org.ua/>

"Statystychna informatsiia" [Statistical information]. <http://ukrstat.gov.ua/>

Stovba, T. A. *Systemne vidrodzhennia pidpriumstv lehkoi promyslovosti na innovatsiinykh zasadakh* [System revival of light industry on innovative principles]. Kherson: Ailant, 2010.

УДК 336.22

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ НА ПРІОРИТЕТИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

КОЛЯДА Т. А.

УДК 336.22

Коляда Т. А. Вплив трансформації функцій держави на пріоритети та механізми реалізації бюджетної стратегії в Україні в умовах глобалізації: інституціональний вимір

У статті розглянуто інституціональний підхід до розкриття сутності впливу трансформації функцій держави в умовах глобалізації на пріоритети та механізми реалізації бюджетної стратегії в Україні. Визначено нові властивості, яких набуває держава як інститут в умовах посткризового розвитку через зростаючу взаємозалежність держави та економіки. Доведено об'єктивне та незворотне посилення соціальної функції держави як вектора розвитку цивілізації, що супроводжується переглядом ролі держави, зміною характеру перерозподілу національного доходу та співвідношення обсягу бюджету і ВВП. Проаналізовано теоретичні розробки науковців щодо існування тісного зв'язку між державним ладом, економічною системою та домінуючою ідеологією (політикою) розбудови суспільного життя країни. Розкрито зміст бюджетної стратегії як інституціональної категорії. Обґрунтовано необхідність та своєчасність розробки державної бюджетної стратегії через існування загрози стійкості та збалансованості бюджету в умовах несприятливих довгострокових тенденцій, визначено пріоритети та механізми її реалізації.

Ключові слова: трансформація функцій держави, бюджетна стратегія, інституціональні умови, глобалізація.

Бібл.: 17.

Коляда Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Національний університет державної податкової служби України (вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08201, Україна)

E-mail: t_kolyada@mail.ru

УДК 336.22

Коляда Т. А. Влияние трансформации функций государства на приоритеты и механизмы реализации бюджетной стратегии в Украине в условиях глобализации: институциональное измерение

В статье рассмотрен институциональный подход к раскрытию сущности влияния трансформации функций государства в условиях глобализации на приоритеты и механизмы реализации бюджетной стратегии в Украине. Определены новые свойства, которые приобретает государство как институт в условиях посткризисного развития из-за возрастающей взаимозависимости государства и экономики. Доказано объективное и необратимое усиление социальной функции государства как вектора развития цивилизации, которое сопровождается пересмотром роли государства, изменением характера перераспределения национального дохода и соотношения объема бюджета и ВВП. Проанализированы теоретические разработки ученых относительно существования тесной связи между государственным строем, экономической системой и доминирующей идеологией (политикой) развития общественной жизни страны. Раскрыто содержание бюджетной стратегии как институциональной категории. Обоснована необходимость и своевременность разработки государственной бюджетной стратегии из-за существования угрозы устойчивости и сбалансированности бюджета в условиях неблагоприятных долгосрочных тенденций, определены приоритеты и механизмы ее реализации.

Ключевые слова: трансформация функций государства, бюджетная стратегия, институциональные условия, глобализация.

Библ.: 17.

Коляда Татьяна Анатолієвна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Національний університет державної податкової служби України (вул. Карла Маркса, 31, г. Ірпінь, Київська обл., 08201, Україна)

E-mail: t_kolyada@mail.ru

UDC 336.22

Koliada T. A. Influence of Transformation of State Functions upon Priorities and Mechanisms of Realisation of the Budget Strategy in Ukraine under Globalisation: Institutional Dimension

The article considers institutional approach to revelation of the essence of influence of transformation of state functions under conditions of globalisation upon priorities and mechanisms of realisation of the budget strategy in Ukraine. It identifies new features acquired by the state as an institute under conditions of post-crisis development due to growing interdependence of the state and economy. It proves objective and irreversible strengthening of the social function of the state as a vector of development of civilisation, which is accompanied with reconsideration of the role of the state, change of the character of redistribution of the national income and correlation of the volume of the budget and GDP. It analyses theoretical developments of scientists with respect to existence of close links between the state order, economic system and dominating ideology (policy) of development of the public life of the country. It reveals the contents of the budget strategy as an institutional category. It justifies a necessity and timeliness of development of the state budget strategy due to existence of the threat of stability and balance of the budget under conditions of unfavourable long-term tendencies, and determines priorities and mechanisms of its realisation.

Key words: transformation of state functions, budget strategy, institutional conditions, globalisation.

Bibl.: 17.

Koliada Tetiana A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, National University of State Tax Service of Ukraine (vul. Karla Marksa, 31, Irpin, Kyivka obl., 08201, Ukraine)
E-mail: t_kolyada@mail.ru

Фінансова криза 2008 – 2009 років продемонструвала недостатність теоретичних розробок про державу як виробника суспільних благ та оптимальні масштаби втручання держави в інституціональну структуру національної господарської системи. Від вирішення цих фундаментальних теоретичних проблем безпосередньо залежить здатність суб'єктів ринкових відносин адаптуватися до нових умов економічної нестабільності, спроможність держави сформувати дієвий механізм компенсації впливу глобальних економічних криз на національні економічні системи шляхом оцінки ресурсного потенціалу країни, необхідного для досягнення поставлених цілей, з урахуванням наявних бюджетних можливостей і виникаючих бюджетних обмежень.

Подолати наслідки кризового стану лише за рахунок ринкових механізмів швидко не вдалося, тому стала очевидна пріоритетна роль інституціональних (структурних) обмежень на шляху виходу економіки із кризи. У центрі уваги опинилися взаємозв'язки формальних (ініційованих державою) і неформальних (створених економічними агентами) інститутів, які виявилися системоутворюючими, оскільки обумовлювалися системою правовідносин власності. Крім того, відсутність адекватної теоретичної бази трактування ролі інституту держави та її функцій у національних економіках негативно позначилося на перспективах виходу із структурної та фінансової кризи [1].

Як наголошує Лисяк А. В., зміна ідеологічних поглядів, спричинених процесами глобалізації, змусили зосередити увагу на стратегіях, ресурсах і механізмах подальшої суспільної модернізації, яка безпосередньо торкнулася і державних фінансів. Врахування спорідненості, взаємозв'язку впливу процесів у політичній, економічній та соціальних сферах є головною особливістю перетворень із середини 1990-х років. Центром реформування суспільного сектора стає інститут державного управління [2, с. 197].

У цьому контексті актуальним є питання щодо трансформації функцій держави та визначення впливу цього процесу на реалізацію бюджетної стратегії відповідно до пріоритетів економічного розвитку країни.

Дослідженням даної проблематики на сучасному етапі займається ряд українських вчених, серед них В. Д. Базилевич, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. А. Гриценко, Т. І. Єфіменко, М. І. Крупка, В. В. Корнеєв, А. В. Лисяк, І. О. Луніна, І. О. Лютий, Л. Л. Тарангул, І. Я. Чугунов, А. А. Чухно та інші.

Відаючи належне науковим напрацюванням учених з даної проблематики, слід зауважити, що в сучасній економічній науці поза увагою дослідників залишилася проблема теоретичного обґрунтування можливості виникнення нових інституційних протиріч при формуванні й реалізації довгострокової бюджетної політики та визначення впливу трансформації функцій держави на ці процеси в умовах глобалізації.

Метою дослідження є розкриття сутності впливу трансформації функцій держави в умовах глобалізації на пріоритети та механізми реалізації бюджетної стратегії в Україні з позицій інституціонального підходу.

В умовах глобалізації, коли економіка виходить за межі держави, особливого значення для економічної методології набуває проблема взаємозалежності держави та економіки. Прихильники економічного детермінізму асоціюють цей процес із демонтажем державних інституцій загалом, із самоліквідацією держави як такої. Натомість, професор Гальчинський А. С. наголошує, що ця проблема пов'язана з глибокою системною реконструкцією функцій держави, що відбуваються у зв'язку із суцільним процесом становлення постіндустріального, глобального за своєю суттю суспільства [3, с. 471].

Серед нових властивостей, яких набуває держава в умовах посткризового розвитку, необхідно виділити таку – держава як інститут, що сприяє розв'язанню глобальних проблем, які не можна вирішити без участі держави, міжнародних змін і наддержавних інститутів, а також інститутів громадянського суспільства. Більше того, активне сприяння розв'язанню складних глобальних проблем суспільства є найважливішою функцією держави в умовах розвитку постіндустріальної економіки [4, с. 625].

Сучасна глобальна інформаційна економіка, яка працює в режимі on-line, базується на принципово іншій основі. На зміну попереднім кейнсіанським і нео-кейнсіанським підходам, що базувалися на розширенні функцій держави, приходять розуміння необхідності системного розмежування політичної влади та економіки. Мова йде про обмеження економічної функції держави та розробку нових механізмів регуляції економіки, які будуть формуватися в межах самої економіки. На зміну переважно адміністративному регулюванню, якому іманентно притаманні формальні та, часом, і неформальні інститути бюрократизму та корупції, повинні прийти інститути інформаційних мереж, які беруть на себе регуляторну функцію ринку та отримують глобальне розповсюдження. Інформаційна мережа – це системоутворювальна субстанція, матриця глобально-інформаційного суспільства, провідна організаційна форма інформаційної епохи [5].

У сучасних умовах держава стала єдиним центральним інститутом, що здатний вплинути у середньостроковій і навіть довгостроковій перспективі на тривалість та періодичність економічних циклів, перетворивши їх в економічну депресію або економічне зростання. В умовах глобалізації – це наддержавні утворення, такі як переважно неформальні, але інституційно потужні мегарегулятори – G-20, Єврогрупа, Група країн БРИКС та інші.

У результаті реалізації контрциклічної політики та антикризових програм держава об'єктивно перетворилася на єдиного економічного агента, який має в своєму розпорядженні значні матеріальні та фінансові активи, що відображають її потенціал і адміністративні можливості, які необхідні для підтримки відтворювального процесу на всіх стадіях формування державних фінансових ресурсів і надання суспільних благ і послуг.

Варто наголосити, що сучасний соціально-економічний устрій України, який сформувався, у тому числі, у результаті інституціональної трансформації економіки характеризується посиленням ролі держави як ви-

робника суспільних благ. При цьому фундаментом для створення умов реалізації пріоритетних цілей і завдань є довіра до держави.

Якщо виходити із визначення довіри, яке дає Ф. Фукуяма, як «очікування, що виникає у членів співтовариства, того, що інші його члени будуть поводити себе більш-менш передбачуваним чином, чесно і з повагою до потреб оточуючих, у згоді з деякими загальними нормами» [6, с. 52], то держава як носій більш високого рівня довіри, ніж інші суб'єкти ринкових відносин, у кризовий період має більше шансів успішно формувати власні фінансові ресурси.

Через існування в Україні таких явищ, як корупція та бюрократія, необхідно враховувати їх негативний вплив при зміцненні базового інституту – держави та формування довіри до неї з боку громадян. Оскільки, як стверджував В. Нісканен, послідовник теорії суспільного вибору, бюрократія як свою мету переслідує не максимізацію бюджету в цілому, а максимізацію так званого «дискретного бюджету», тобто тієї його частини, якою вона розпоряджається більш-менш довільно, не підконтрольно спонсорів в особі політиків. Тому через високий ступінь недовіри до держави необхідно створювати відповідні інститути для захисту інтересів громадян та одночасно для захисту їхніх організацій (об'єднань) [7].

Після проголошення України незалежною її суверенною державою, розподіл і формування політичної влади відбувається відповідно до демократичного режиму, який характеризується наступними ознаками: народний суверенітет, політичний плюралізм, консенсуальний тип політичної культури, правові гарантії політичних, громадянських і культурних свобод. Чинить демократія свій вплив і на економічну систему, що відображається в намаганні більшості демократичних держав побудувати соціальну модель держави.

У науковій літературі останнім часом привертається увага до послаблення економічних функцій держави та її «витіснення» у сферу суто гуманітарних відносин. Як наголошує Гальчинський А. С.: «Сучасна держава дедалі більше стає виразницею загальноцивілізаційних цінностей та інтересів. У діяльності держави пріоритетного значення набувають соціальні функції: інвестиції в соціальну інфраструктуру, насамперед у освіту, науку та медицину, політика ефективної зайнятості, гармонізація відносин між працею і капіталом, підтримка соціально вразливих верств населення, забезпечення людям рівних можливостей у виборі умов праці, життя тощо» [8, с. 271].

Так, соціальна ринкова економіка передбачає створення сприятливих умов для включення в ринковий механізм усіх верств населення на мікроекономічному рівні, а також встановлення розміру мінімальної заробітної плати не нижче прожиткового мінімуму, надання субсидій малозабезпеченим категоріям населення, розвиток усіх видів соціального страхування, забезпечення механізму соціального партнерства.

При цьому локомотивом виходу з кризи може бути не державний сектор, який в нашій економіці так і не зміг довести своєї дієздатності, а розкріпачені надалі приватні підприємства. Оскільки креативний потенціал економі-

ки, її енергетика формується на макрорівні. Макроекономіка покликана забезпечити інституційні передумови економічного процесу. До того ж її дієвість залежить від оптимального поєднання економічних, соціальних, духовних і політичних чинників розвитку [8, с. 372].

Слід наголосити, що для політичного режиму важливою ознакою є стан ідеологічного процесу в суспільстві, визначення ролі, яку відводить держава поширенню тієї чи іншої ідеології. На наш погляд, зараз в Україні домінує симбіоз принаймні двох основних політичних ідеологій – соціал-демократичної та ліберальної. Процес остаточного визначення державної ідеології в країні ще триває, і не останню роль в цьому процесі відіграє стан соціально-економічного розвитку держави. З цього приводу Д. Норт наголошує: «Намагаючись зрозуміти функціонування економіки, натрапляємо на тісний зв'язок між державним ладом та економічною системою, а тому мусимо розвивати правильну політичну економію... Сучасна макроекономічна теорія ніколи не розв'яже своїх проблем, якщо її творці не визнають, що політичні рішення кардинально впливають на функціонування економіки. Хоча на даний момент ми почали це визнавати, потрібно набагато тісніше поєднання політики з економікою» [9, с. 143].

Формування держави загального добробуту виявилось значним соціальним досягненням світової цивілізації ХХ ст., стало вагомим чинником, що сприяє розв'язанню протиріч економічного розвитку в умовах НТР, стимулювало фактори зростання, продуктивність та інновації, а в політичному сенсі забезпечило соціальну стабільність, сприяло ствердженню принципів справедливості та солідарності. Доба соціальної держави фактично переорієнтувала вектор розвитку цивілізації, що супроводжувалося намаганнями перегляду принципів соціально-економічного зростання та ролі держави, зміною характеру перерозподілу національного доходу.

Однак суспільство не стоїть на одному місці, а постійно розвивається під тиском багатьох чинників як політичного, так і економічного характеру, які спричинюють необхідність оновлення курсу політики. Модернізація соціальної політики – природний і необхідний процес, обумовлений трансформацією економіки та соціальної структури. У 1970-х рр., як зазначає російський дослідник В. В. Люблінський, завершився довготривалий цикл розвитку країн Заходу, пов'язаний з формуванням механізмів держави загального добробуту. Однак у подальшому попередні умови економічного розвитку зазнали суттєвих змін, що привело до початку нового етапу розвитку соціальної держави, межі якої багато в чому визначаються трансформацією світогосподарських процесів і курсом політичного та ідеологічного розвитку сучасних країн [10, с. 130].

Тому необхідно пам'ятати, що «держави та уряди є не метою, а засобом... Визнана влада вдається до заборони і примусу, аби забезпечити рівне функціонування певної системи соціальної організації. Оскільки держава та уряд призначені для того, щоб змусити цю суспільну систему надійно працювати, то і визначення кордонів державних функцій повинне відповідати цим

вимогам. Єдиний критерій оцінки законів і методів проведення їх в життя – це те, наскільки ефективно вони охороняють громадський порядок, який бажано зберегти» [11, с. 674].

Зараз Україна стоїть перед вибором, яку роль повинна відігравати держава в регулюванні економічних процесів в країні і, залежно від вирішення цього питання, якої саме ідеології вона має надавати перевагу при розбудові суспільного життя. Однак слід наголосити, що в Україні як демократичній державі на рівні Основного Закону закріплено тезу про те, що суспільне життя ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності (ч. 1 ст. 15). Це означає, що жодна ідеологія не може бути визнана державою як обов'язкова: українська держава створює рівні умови для розвитку різних ідеологій, окрім, звичайно, ідеології, яка є антидержавною за своїм змістом і суттю.

Згідно з позицією західних дослідників, головна проблема зараз полягає в тому, що держава втрачає можливості здійснювати контроль над процесом переміщення капіталу. Уряди промислово розвинутих країн, які намагалися боротися з безробіттям, повинні були здійснювати узгоджений поворот до «політики пропозиції». Мета полягала в тому, щоб встановити для виробничих інвестицій мінімальний рівень доходності вище того, який забезпечується на міжнародних ринках. Один із головних моментів в даній схемі – це те, що все складніше стає здійснювати фінансування «великої соціальної політики», оскільки необхідні запозичення в нових умовах стають більш витратними у порівнянні з попереднім періодом, коли уряди мали більші можливості залучення додаткових ресурсів. З певного моменту вказані зміни стали формувати межі стратегії, спрямованої на зміну ролі та функцій держави в економіці та соціальному розвитку. Така політика спрямована на трансформацію моделі, виходячи з нового контексту взаємодії між різними галузевими та корпоративними інтересами, соціальними партнерами та соціальними групами. Одним із провідних аспектів є зміна балансу між факторами виробництва (капіталом і працею), що на рівні суспільства знаходить відображення в посиленні позицій підприємців, а основні зусилля держави спрямовуються на підвищення ефективності конкурентної політики [12].

За результатами дослідження, проведеного фахівцями МВФ, доведено, що заходи з боку уряду, спрямовані на скорочення державних видатків, мають менш стримуючий вплив на темпи розвитку економіки, ніж заходи, спрямовані на збільшення податкового навантаження на економіку країни. При цьому важливу роль відіграє структура видатків, які підлягають скороченню, так званому «бюджетному стисненню». Якщо збалансування бюджету буде відбуватися за рахунок скорочення статей видатків, що мають «політичне значення», зокрема, державні трансферти, або статей державного споживання, наприклад, фонд оплати праці державного сектора економіки (бюджетна сфера), то таке коригування буде мати позитивний вплив на економіку [13].

Крім того, скорочення «політично значущих» статей видатків сигналізує для учасників фінансового ринку про зростання довіри до дій уряду щодо зниження дефіциту бюджету в довгостроковій перспективі, що, у свою чергу, сприятиме зростанню сукупного попиту в країні. З іншого боку, скорочення статей видатків, що мають меншу «політичну значущість», наприклад, бюджетні інвестиції, будуть мати слабший вплив на ступінь довіри до запроваджених заходів.

Що стосується трактування поняття – видатки, що мають «політичне значення», зокрема, державні трансферти, то під державними трансфертами у розвинених країнах розуміють – безповоротні видатки на створення суспільних благ (у тому числі й в освіті). Частково до них включаються видатки на медицину та пенсійне забезпечення, оскільки у цих державах існує спеціальна система соціального страхування, своєрідні податки на соціальні послуги.

Вплив держави на фінансову кризу через інструменти бюджетної політики є обмеженими. Як зазначає І. Я. Чугунов, «в умовах економічного спаду (зростання) держава має здійснювати заходи щодо одночасного послаблення (посилення) податкового навантаження на економіку та збільшення (зменшення) видатків бюджету» [14, с. 28]. Однак у зв'язку з ефектом проциклічного гістерезису (запізнення) інституційних рутин довіри в умовах кризи, як було показано нами раніше [15, с. 41], державні регулятори практично жодної з країн світу не вживали дієвих попереджувальних, у тому числі й бюджетно-податкових заходів, які б обмежували рівень прийнятних ризиків.

Таким чином, при прийнятті управлінських рішень щодо скорочення бюджетних видатків з метою збалансування бюджету та зменшення його дефіциту переваги повинні мати заходи, спрямовані на скорочення «політично значущих» статей, оскільки це позитивно вплине на темпи розвитку економіки, ніж скорочення статей державного споживання або державних інвестицій, особливо в умовах посткризового розвитку економіки.

Глобальна економічна криза перетворила державу в значного власника матеріальних і фінансових активів, зокрема через механізм рефінансування комерційних банків та отримання контрольних пакетів акцій інших суб'єктів господарювання, що призвело до посилення її підприємницької функції. Це спричинило витрачання бюджетних коштів не за призначенням (не передбачено нормами Бюджетного кодексу України) та спровокувало зростання державного дефіциту та боргу. У свою чергу, посилення взаємозв'язку між збільшенням державної частки власності та зростанням неподатковими надходженнями до бюджету змінило інституціональні умови функціонування нової моделі забезпечення діяльності держави у національній економічній системі.

Аналіз наукових джерел свідчить, що значна частина ключових питань стосовно визначення оптимального розміру бюджетних витрат для конкретної країни з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників залишаються не розв'язаними. Тому щорічно, визначаючи основні на-

прямки бюджетної політики України на відповідний рік, науковці та практики дискутують з приводу основного параметра бюджетної політики – частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет. Співвідношення обсягу бюджету і ВВП – важлива економічна проблема, зумовлена особливостями функціонування моделі економіки конкретної держави, яку необхідно враховувати при формуванні бюджетної стратегії.

Як інституціональна категорія бюджетна стратегія є сукупністю базових і додаткових (комплементарних) інститутів, що еволюціонують у часі, зберігаючи свою сутність і модифікуючи форми прояву. Варто наголосити, якщо об'єктом бюджетної стратегії виступає державний бюджет (на регіональному рівні – місцеві бюджети), то основним суб'єктом стратегічного управління бюджетною політикою є держава.

Бюджетна стратегія, як складова бюджетного регулювання, охоплює усі функції державних фінансів, відповідно до яких об'єктами бюджетної стратегії є бюджетні доходи, витрати і міжбюджетні трансферти. Учасниками (суб'єктами) стратегічного бюджетного регулювання є Президент України, законодавчі та виконавчі органи влади, головні розпорядники бюджетних коштів, органи бюджетного контролю, одержувачі бюджетних коштів.

Необхідність переходу до довгострокового бюджетного прогнозування виникла через існування загрози стійкості та збалансованості бюджету в умовах несприятливих довгострокових тенденцій. Довгострокове прогнозування дає можливість розробки пріоритетних завдань, оцінки необхідних ресурсів для їх реалізації та визначення можливих джерел фінансування, що дозволяє відійти від інерційного підходу, коли бюджетні асигнування розподіляються на основі індексування тенденцій попередніх років.

У цьому контексті Лютий І. О. зазначає, що бюджетна політика – це не тільки планування перерозподілу фінансових ресурсів через бюджетний механізм, це насамперед фінансування пріоритетів і проектів інноваційного спрямування на декілька бюджетних періодів. Саме інноваційний розвиток економіки, технологічний цикл реалізації загальнодержавних проектів упродовж ряду бюджетних періодів об'єктивно визначає потребу в розробці й реалізації кожним урядом загальнодержавної бюджетної стратегії [16, с. 17].

Згідно з економічною теорією, довгострокове фінансове планування неможливо без наявності стійких інститутів. Відомий американський інституціоналіст Д. Норт зазначав, що інститути – це обмеження, вигадані людьми, які структурують взаємодію між ними. До інститутів належать формальні (правила, закони, Конституції) та неформальні обмеження (соціальні норми, умовності та прийнятні кодекси поведінки) і механізми примусу до їх виконання. У сукупності вони відображають структуру стимулів у суспільстві та його економіці [9, с. 18].

У цьому зв'язку бюджетна стратегія повинна включати інституціональні умови і механізми її реалізації. До таких механізмів можна віднести такі:

- ✦ механізми реалізації стратегії та організаційні структури;
- ✦ нормативно-правове забезпечення формування бюджету з ув'язкою із завданнями вирішуваними у рамках реалізації стратегії;
- ✦ реструктуризація мережі державних (муніципальних) установ;
- ✦ система моніторингу і оцінки ступеня реалізації стратегії [17, с. 9].

Необхідно також враховувати, що у фінансовій (бюджетній) політиці держави вибір цілей і механізмів реалізації залежить від настроїв виборців і поведінки депутатів, яка не завжди логічна. Так, згідно з теоремою К. Ерроу, в умовах незрілої демократії можлива нелогічна поведінка частини виборців і депутатів, що призводить до неефективної фінансової (бюджетної) політики. При цьому може спостерігатися *логролінг* – ситуація, коли одна група депутатів голосує за законопроект іншої в обмін на певні заохочення. Виходом із даної ситуації є підвищення правосвідомості громадян та громадянської відповідальності урядовців. Сутність теореми Ерроу: якщо варіантів вибору більше двох, то жодна процедура голосування не забезпечує розумного колективного вибору, який відповідав би умовам оптимального вибору (оптимуму Парето) – раціональності, незалежності від безглузких альтернатив, позитивному взаємозв'язку, недопустимості диктату [16, с. 16].

Тому зміна формату складання і затвердження бюджету держави на основі нової редакції Бюджетного кодексу України, формування програмного бюджету і розширення практики впровадження програмно-цільового принципу організації діяльності органів державної влади має привести до переосмислення ролі бюджетного сектора у забезпеченні сталого розвитку країни.

Для цього необхідно прийняття правових актів, що регламентують розробку, реалізацію та оцінку ефективності державних програм як системи заходів (взаємоузгоджених за цілями, термінами здійснення і наявними ресурсами) та визначення переліку інструментів державної політики, у тому числі й бюджетної, що забезпечують реалізацію ключових функцій держави задля досягнення пріоритетів і цілей довгострокового соціально-економічного розвитку країни.

Через існування недоликів у фіскальній політиці – часовий лаг між прийняттям рішень та їх впливом на економіку, а також об'єктивні адміністративні затримки (тривалість бюджетного процесу та процедура внесення змін до чинного законодавства), необхідно на сучасному етапі визначити пріоритети державних витрат, обмежити неефективні соціальні видатки та збільшити їх адресність, переорієнтувати державні потоки коштів на заходи, які забезпечать відродження економіки держави.

З метою оптимізації витрат на надання державних послуг у сучасних умовах доцільно переглянути перелік гарантованих державою послуг і визначити норматив витрат по кожному їх виду. Це дозволить вирівняти ефективність діяльності держустанов, що надають аналогічні послуги, а у разі необхідності залучати до їх виконання недержавні організації.

Таким чином, конкретним проявом реалізації бюджетної стратегії є науково обґрунтована динаміка показників бюджету в довгостроковому періоді, що дає змогу спрогнозувати й досягти визначеної на період 5 – 7 років динаміки показників щорічних бюджетів, а відповідно й забезпечити стабільність бюджетного супроводження пріоритетів соціально-економічного розвитку країни [16, с. 18].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що вирішення проблеми впливу трансформації функцій держави в умовах глобалізації на пріоритети та механізми реалізації бюджетної стратегії в Україні можливо шляхом розробки позитивного інституціонального підходу, який створює можливості для формування нормативної платформи задля забезпечення вибору ефективної довгострокової бюджетної політики, що відповідає пріоритетам сталого розвитку держави на кожній фазі макроекономічного циклу та дозволяє швидко виявляти та адекватно реагувати на можливі глобальні «провали ринку» в майбутньому.

На нашу думку, інституціональний підхід є тим підґрунтям, що дозволяє подолати системні диспропорції, що виникають під час визначення оптимальних обсягів державних функцій та пошуку необхідних джерел їх фінансування з метою забезпечення сталого розвитку країни. Оскільки причини призупинення темпів зростання економіки мають системний характер і подолати їх лише за рахунок коригування прогнозних показників середньо- та довгострокового характеру неможливо. Економіка досягла своєї межі зростання через внутрішні обмеження (інститути). Необхідно або знов вкладати значні обсяги бюджетних коштів у вигляді державних інвестицій в її розвиток, або ліквідувати інституційні обмеження шляхом укріплення базових інститутів економічного розвитку: власності, влади, довіри, управління тощо. Тобто вирішення проблеми результативності економічних реформ перетікає в політичну площину. Крилатий вислів, що політика – це концентрований вираз економіки, знов набуває актуального значення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Институциональные основы государственной собственности в системе национальной экономики в посткризисный период : автореф. дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 [Электронный ресурс] / И. Ю. Ваславская ; ГОУ ВПО «Московский государственный институт электроники и математики (технический университет)». – М., 2010. – 38 с. – Режим доступа : <http://www.dissers.ru/avtoreferati-dissertatsii-ekonomika/a443.php>
2. Лисяк Л. В. Институційні чинники бюджетної політики в Україні / Л. В. Лисяк // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економіка. – 2006. – Випуск 103-3. – С. 196 – 200.
3. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення : курс лекцій / А. С. Гальчинський. – К. : АДЕФ-Україна, 2010. – 572 с.
4. Чухно А. А. Институціонально-інформаційна економіка : підручник / А. А. Чухно, П. М. Леоненко, П. І. Юхименко ; за ред. акад. НАН України А. А. Чухна. – К. : Знання, 2010. – 687 с.

5. Гальчинский А. Нынешний финансовый кризис – начало конца. Дальше – новое начало? [Электронный ресурс] / Анатолий Гальчинский // Зеркало недели – 2008. – № 39, 18 – 24 октября. Режим доступа : <http://www.zn.ua>

6. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Френсис Фукуяма ; Пер. с англ. – М. : АСТ МОСКВА, 2006. – 730 с.

7. Нисканен В. А. Бюрократы и политики / В. А. Нисканен // Вехи экономической мысли. Экономика благосостояния и общественный выбор. Т. 4. – СПб. : Экономическая школа, 2004 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.seinstitute.ru/Files/veh4-3-17_Niskanen.pdf

8. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку / А. С. Гальчинський. – К. : АДЕФ-Україна, 2009. – 392 с.

9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт / Пер. с англ. А. Н. Нестеренко ; предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с. – (Современная институционально-эволюционная теория).

10. Люблинский В. В. Социальная политика в условиях глобализации: опыт развитых стран / В. В. Люблинский // Политические исследования. – 2010. – № 6. – С. 130 – 146.

11. Мизес Л. фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / Людвиг фон Мизес ; пер. с 3-го испр. англ. изд. А. В. Куряева. – Челябинск : Социум, 2008. – 878 с.

12. Коляда Т. А. Вплив демократії на обсяг гарантованих державою соціальних послуг населенню та рівень їх фінансового забезпечення в умовах посткризового розвитку економіки / Т. А. Коляда, Г. В. Музиченко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – № 1. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Znpnudps/2012_1/pdf/12ktadoe.pdf

13. Перспективы развития мировой экономики: Подъем, риски и перебалансирование // Международный валютный фонд. – Октябрь 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>

14. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / І. Я. Чугунов. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.

15. Коляда Т. А. Альтернативні інституційні підходи щодо змін у державному регулюванні довіри до фінансової системи: спеціальний банківський збір Обами чи податок Тобіна / Т. А. Коляда, Ю. В. Прозоров // Економічна теорія. – 2010. – № 2. – С. 39 – 46.

16. Лютий І. О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави / І. О. Лютий // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 13 – 19.

17. Богачева О. В. Міжнародний досвід програмного бюджетування / О. В. Богачева, А. М. Лавров, О. Д. Ястребова // Фінанси. – 2010. – № 12. – С. 4 – 14.

REFERENCES

- Bohacheva, O. V., Lavrov, A. M., and Yastrebova, O. D. "Mizhnarodnyi dosvid prohramnoho biudzhetuвання" [International experience of program budgeting]. *Finansy*, no. 12 (2010): 4-14.
- Chukhno, A. A., Leonenko, P. M., and Yukhymenko, P. I. *Instytutsionalno-informatsiina ekonomika* [Institutional Information Economy]. Kyiv: Znannia, 2010.
- Chuhunov, I. Ya. *Biudzhetni mekhanizm rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku* [Budget adjustment mechanism of economic development]. Kyiv: NIOS, 2003.

Fukuiama, F. *Doverye: sotsyalnye dobrodetely y put k protsvetaniyu* [Doverye: sotsyalnye dobrodetely path k and prosperity]. Moscow: AST MOSKVA, 2006.

Galchynskiy, A. "Nyneshniy finansovyy krizis - nachalo kontsa. Dalshe – novoe nachalo?" [The current financial crisis – the beginning of the end. Next – a new beginning?]. <http://www.zn.ua>.

Halchynskiy, A. S. *Kryza i tsykly svitovoho rozvytku* [The crisis and the global cycles of]. Kyiv: ADEF-Ukraina, 2009.

Halchynskiy, A. S. *Ekonomichna metodolohiia. Lohika onovlennia* [Economic methodology. logic updates]. Kyiv: ADEF-Ukraina, 2010.

Koliada, T. A., and Muzychenko, H. V. "Vplyv demokratii na obsiah harantovanykh derzhavoiu sotsialnykh posluh naselenniu ta riven ikh finansovoho zabezpechennia v umovakh postkryzovoho rozvytku ekonomiky" [Effect of democracy on the amount guaranteed by the state social services and the level of financial security in the post-crisis economic development]. http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Znprudps/2012_1/pdf/12ktadoe.pdf

Koliada, T. A., and Prozorov, Yu. V. "Alternatyvni instytutsiini pidkhody shchodo zmin u derzhavnomu rehuliuvani doviry do finansovoi systemy: spetsialnyi bankivskiy zbir Obamy chy podatok Tobina" [Alternative approaches to institutional changes in government regulation of trust in the financial system: a special collection of Obama's bank or Tobin tax]. *Ekonomichna teoriia*, no. 2 (2010): 39-46.

Liublinskiy, V. V. "Sotsialnaia politika v usloviakh globalizatsii: opyt razvitykh stran" [Social policy in the context of globalization: the experience of developed countries]. *Politicheskie issledovaniia*, no. 6 (2010): 130-146.

Lysiak, L. V. "Instytutsiini chynnyky biudzhethnoi polityky v Ukraini" [Institutional factors fiscal policy in Ukraine]. *Naukovi pratsi DonNTU*, no. 103-3 (2006): 196-200.

Liutyi, I. O. "Teoretyko-metodolohichni zasady biudzhethnoi polityky derzhavy" [Theoretical and methodological principles of fiscal policy]. *Finansy Ukrainy*, no. 12 (2009): 13-19.

Mizes, L. fon. *Chelovecheskaia deiatelnost: traktat po ekonomicheskoy teorii* [Human action: a treatise on economics]. Cheliabinsk: Sotsium, 2008.

Niskanen, V. A. "Biurokraty i politiki" [Bureaucrats and politicians]. http://www.seinstitute.ru/Files/veh4-3-17_Niskanen.pdf

Nort, D. *Instituty, institutsionalnye izmeneniia i funktsionirovanie ekonomiki* [Institutions, Institutional Change and Economic Performance]. Moscow: Nachala, 1997.

"Perspektivy razvitiia mirovoy ekonomiki: Podem, riski i perebalansirovanie" [World Economic Outlook: The rise of the risks and rebalancing]. <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>

Vaslavskaia, I. Yu. "Institutsionalnye osnovy gosudarstvennoy sobstvennosti v sisteme natsionalnoy ekonomiki v postkryzysnyy period" [The institutional framework of state ownership in the national economy in the post-crisis period]. <http://www.dis-sers.ru/avtoreferati-dissertatsii-ekonomika/a443.php>